GLYFOSAT? GMO? AVGASREGLER?

Vem bestämmer egentligen?
En studie om kommittologin i EU

De Gröna | EFA
i Europaparlamentet

FÖRORD

I en demokrati bör makten ligga på den nivå där folkstyret är som starkast. Men i EU har många beslut förlagts till obskyra arbetsgrupper och kommittéer där insynen är svag, och möjligheten för folkliga opinioner att utkräva ansvar eller ens få reda på vem som röstade på vad i vissa fall är helt obefintlig.

Som EU-parlamentariker arbetar jag med många frågor, alltifrån upphovsrätt, lobbyism, och klimat till handel, skatteflykt, gruvpolitik och de stora maktfrågorna om EU:s framtid. Och det är tydligt att EU behöver bli både öppnare och mer demokratiskt. Allmänintressen, som miljörörelsen, behöver få mycket bättre förutsättningar att kunna stå emot företags kortsiktiga vinstintressen när det gäller att påverka politiken.

Tyvärr är EU-institutionerna i Bryssel närmast skräddarsydda för näringslivet. Det finns tiotusentals lobbyister som dagligen söker upp parlamentariker och tjänstemän för att få oss att avstå från att skärpa lagarna när det gäller kemikalier, djurskydd, flygskatt, konsumentskydd och så vidare.

Många beslut i Bryssel fattas också i sammanträdesrum där allmänheten inte har någon som helst insyn. Det gäller i hög grad för den så kallade kommittologi-processen, där tusentals beslut fattas varje år. Detta system används även för frågor som är politiskt känsliga.

Kommittologin har börjat uppmärksammas mer under de senaste åren då EU-kommissionen klagat på att medlemsländerna gömmer sig bakom dessa kommittéer för att slippa ta ansvar för kontroversiella beslut. Ett aktuellt exempel är beslutet om bekämpningsmedlet glyfosat.

Jag har bett Jan Åke Johansson att tillsammans med Staffan Dahllöf granska kommittologin i EU, och detta är deras rapport. Jag delar i mångt och mycket deras slutsatser och kommer också att verka för många av de förslag som finns i slutet av rapporten.

Låt oss arbeta tillsammans mot hemlighetsmakeriet i EU.

Max Andersson

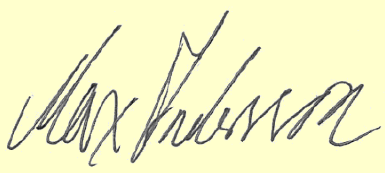

Rapporten är utgiven med stöd av Gröna Gruppen /EFA i EU-parlamentet

De Gröna | EFA
i Europaparlamentet

INLEDNING

Just när detta skrivs i november 2017 sammanträder några personer i Bryssel för att besluta om den fortsatta användningen av bekämpningsmedlet glyfosat. De är anonyma tjänstemän som representerar EU:s medlemsländer. Det finns ingen offentlig kallelse eller förteckning över vilka personer som är med på mötet. I slutändan är det inte heller säkert att vi får veta vilka av dem som röstat ja eller nej i denna mycket kontroversiella fråga. Detta är ett aktuellt exempel på EU:s kommittologi.

EU:s medlemsländer är i princip alla inriktade på att demokrati innebär folkstyre. Men brist på öppenhet, oklara strukturer och oklar ansvarsfördelning gör att folkstyret inte alltid fungerar. I praktiken fattas många viktiga beslut i EU-institutionerna, ibland delegerade till särskilda kommittéer. År 2015 fanns 280 tjänstemannakommittéer som lämnade 1 726 förslag/beslut.

Folkvalda politiker är inte experter på allt. Men samhället ska styras av de värderingar dessa politiker har blivit valda för. Tjänstemännens uppgift är att finna medlen för att nå de mål politikerna har satt upp. Dock är balansgången ibland delikat över hur ärenden ska delas upp mellan förtroendevalda och anställda.

Hur kan väljarna påverka besluten i dessa tjänstemannakommittéer?
Hur kan medborgarna vara informerade om de beslut som fattas?
Hur kan allmänheten se vem som är ansvarig för de beslut som tas i kommittologin?

Denna skrift syftar till att diskutera demokratiskt beslutsfattande och politiskt ansvarsutkrävande inom EU:s kommittologi. Den ska även ge konkreta förslag till förbättringar för att detta ska bli verklighet.

KOMMITTOLOGIN INOM EU

När ministerrådet och EU-parlamentet antar en ny förordning skapas det ett ramverk med tillhörande mål och tidsram. Mer detaljerade åtgärder, som till exempel listor över ämnen eller produkter återstår att definieras. För att lagstiftarna inte ska bli överlastade, är genomförandet delegerat till EU-kommissionen. Då medlemsländerna vill ha fortsatt insyn över beslutsfattandet, arbetar kommissionen med nationella tjänstemän i hundratals kommittéer —ett system av delegerat beslutsfattande. Det är detta som kallas kommittologin. Bristen på transparens har alltid varit ett problem i detta system.[1]

EU-kommissionen ansvarar för, och leder kommittologin. Mötena äger i regel rum i Bryssel. Medlemsländerna representeras i kommittéerna av de olika statliga myndigheterna med olika ansvarsområden. Arbetet i kommittologin kan jämföras med situationen i Sverige där regeringen kan få i uppgift av riksdagen att besluta om detaljerade bestämmelser för att genomföra en svensk lag. Få känner till kommittologin i EU och dess nackdelar debatteras nästan aldrig.

En central fråga i sammanhanget handlar om i vilken utsträckning politikerna ska delegera beslutsfattande till tjänstemän. Politikerna ska sätta upp målen och tjänstemännen ska finna vägen. Men så enkelt är det inte alltid i verkligheten.

Sommaren 2017 frågade vi kommissionen om hur många tjänstemannakommittéer som finns i EU. Det formella svaret var att det under 2015 fanns 280 kommittéer som beslutade i 1 726 ärenden. För år 2016 ska antalen ha varit ungefär likalydande. I rutan på nästa sida finns en lista med några av dessa kommittéer. EU-kommissionens generaldirektorat för Miljö respektive Transport och rörlighet har flest kommittéer med ett trettiotal vardera.[2]

Vilka tjänstemän som deltar i dessa kommittéers möten är inte offentligt. Begär man ut handlingar över vilka personer som deltagit i ett specifikt möte får man svartmaskade listor.[3] I de ständiga kommittéerna anges röstresultatet i antal, och inte hur ländernas representanter röstar.

Om en kommitté inte uppnår majoritet för att kunna ta ett beslut går ärendet vidare till appellationskommittén (kallas även omprövningskommittén). Appellationskommitténs arbete regleras i en särskild arbetsordning[4] som bl.a. säger att dess diskussioner ska vara hemliga (artikel 12.2). Appelationskommittén kan träffas på tjänstemannanivå, EU-ambassadörsnivå (kallas även COREPER), och i vissa fall på ministernivå.

EXEMPEL PÅ KOMMITTÉER

Committee on Agricultural Structures and Rural Development (STAR Committee)

Implementation Committee on aromatised winebased drinks

Committee for Spirit Drinks

Climate Change Committee

Committee on fluorinated greenhouse gases

SOGIS - Advisory Committee on information systems security (SOG-IS)

Committee for the technical adaptation of legislation on the minimum safety and health requirements for improved medical treatment on board vessels

Advisory Committee for the technical adaptation of the Community procedure to improve the transparency of gas and electricity prices charged to industrial end-users

Energy Performance of Buildings Committee

Committee on the labelling of tyres

Committee on safety of offshore oil and gas operations

Committee for implementation of the directive on packaging and packaging waste

Committee for the adaptation to scientific and technical progress and implementation of the directive on protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources

Asylum, Migration and Integration and Internal Security Funds Committee

Advisory Committee on unfair pricing practices in maritime transport

Coal and Steel Committee

Wood Committee
Committee for the adaptation to technical progress of legislation to remove technical barriers to trade in dangerous substances and preparations
Committee on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (HABITAT)

Animals in Science Committee

European Banking Committee

Standing Committee on medicinal products for human use

Tobacco Products Regulatory Committee

Civil Protection Committee

Committee for harmonisation of national regulations relating to cableway installations designed to carry persons

Advisory Committee for Public Contracts

Greenland Committee

Management Committee for Fisheries Products (MCFP)

The second generation Schengen Information System and Visa Information System committee (SIS-VIS committee)

Hämtade ur “Commission working document . Accompanying the document “Report from the Commission on the working of Committees during 2016, COM(2017) 594 final”

Under år 2016 sammanträdde omprövningskommittén fem gånger och diskuterade elva genomförandeakter på områdena hälso- och konsumentfrågor, rörlighet och transporter. EU-kommissionen har sista ordet och beslutade under 2016 att anta nio av genomförandeakterna.[5]

I ett pressmeddelande från EU-kommissionen 14 februari 2017[6] klagar kommissionen på att medlemsländerna inte har kunnat fatta beslut i ett antal känsliga och högprofilerade frågor. I dessa fall har ansvaret fallit på EU-kommissionen att fatta beslut utan en klar politisk förankring från medlemsländerna. EU-kommissionen anger i sitt pressmeddelande att 17 av dessa ärenden under åren 2015 och 2016 innebar godkännande av känsliga produkter och ämnen.[7] 16 av ärenden gällde GMO – genetiskt modifierade organismer som majs, bomull, rapsfrö och dylikt, och ett ärende gällde glyfosat.[8]

Det är ett stort demokratiproblem att anonyma tjänstemän fattar viktiga beslut i rum där den demokratiska representativiteten är oklar. Möjlighet till ansvarsutkrävande finns inte, och beslutprocesserna är både svårbegripliga och svåråtkomliga.

Som alltid har framgångsrika beslut många föräldrar, men dåliga beslut tar ingen något ansvar för. Det problematiska med kommittologin är att den är en sluten, teknokratisk och odemokratisk process, och ett centralt inslag i den gamla modell av beslutsfattande som skapades i EU på 1980- och 1990-talen. Då användes den för att snabbt godkänna produkter till den inre marknaden. Demokratiskt ansvarsutkrävande och medborgarengagemang prioriterades inte vid denna tid så länge beslutsprocessen var effektiv.

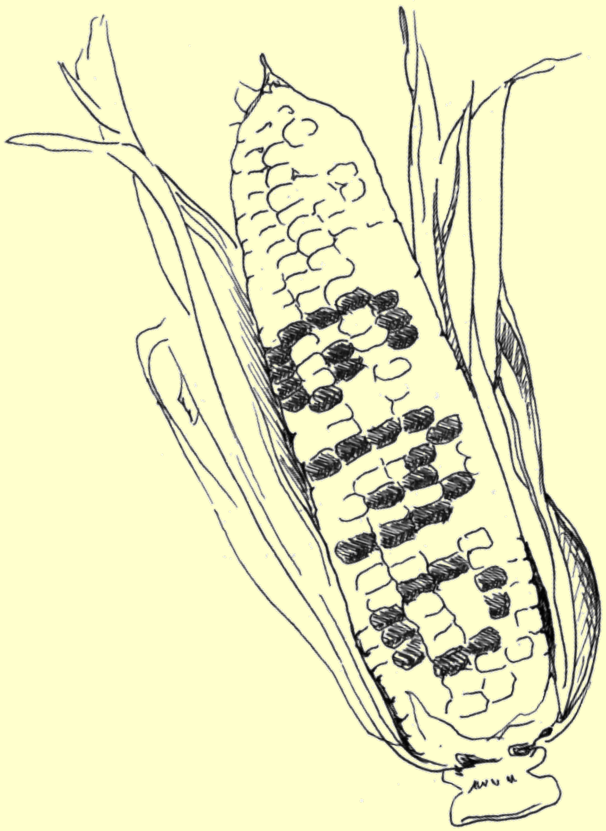

RÖSTREGLER I RÅDET OCH INOM KOMMITTOLOGIN

Sedan 1 november 2014 ska båda följande kriterier vara uppfyllda för en kvalificerad majoritet:

- **55 % av EU-länderna, det vill säga 16 av nuvarande 28 länder. Om ett förslag inte har lagts fram av vare sig EU-kommissionen eller den höga representanten krävs minst 72 % av rådsmedlemmarna istället för 55 %.**

- **65 % av EU:s befolkning. Det innebär att fyra länder eller fler som har minst 35 % av EU:s befolkning tillsammans kan blockera ett beslut. Detta ger en fördel för de fyra befolkningsmässigt största EU-länderna.**

  Det kan uppkomma scenarier där de tre befolkningsmässigt största medlemsländerna kan blockera ett beslut gentemot de andra 25 medlemsländerna.

OBS! En del av de exempel på beslut som nämns i denna rapport gjordes enligt tidigare beslutsregler.

Idag är förväntningarna större på att EU ska vara transparent, att det ska vara möjligt att utkräva ansvar av politiskt valda företrädare i EU-systemet, och att medborgarna ska kunna vara aktiva och påverka beslutsfattandet.

Det pågår en omfattande och svårkontrollerad industrilobbying inriktad på kommittologins arbetsgrupper. Det finns en del dokumenterat om lobbying från bolagsintressen i olika akademiska forskningsarbeten, till exempel i ”Lobbying in the EU Comitology System” (mars 2014)[9]. Denna studie visar på att lobbying är utbredd och riktar sig huvudsakligen till EU-kommissionen, men också gentemot medlemsländerna i kommittologiarbetet och EU-parlamentet.

Det går inte att komma ifrån att ekonomiska resurser för att bedriva lobbyism samt sysselsättningspolitiska aspekter innebär att vissa särintressen är starkare än andra inom EU:s kommittologi. Det uppskattas att det finns minst 30 000 lobbyister i Bryssel idag.[10]

Det finns olika flera olika sorters lobbyister som vill påverka i EU;

- Yrkeslobbyister som är experter på maktspelet. De har en dyrbar kunskap som kan köpas av de rika intressenterna.
- Företagslobbyister. I regel stora företag som har egna lobbyister på plats.
- Lobbyister från branschförbund inom näringslivet.
- Regionlobbyister, från både regioner och större städer i Europa.
- Lobbyister från intresseorganisationer typ Lantbrukarnas Riksförbund (LRF).
- Fackföreningslobbyister.
- Lobbyister från idéburna organisationer och folkrörelser.

Därutöver finns det intressegrupper som kommer till Bryssel och arbetar med en sakfråga under en kortare tid.

Näringslivets lobbyister är starkast representerade och har överlägset mest resurser. Idéburna organisationer och folkrörelser hamnar i underläge i denna process då de inte har motsvarande resurser för att föra fram sina åsikter och fakta. Näringslivets och branschorganisationernas förslag står ofta i motsats till de åsikter som drivs av miljö-, folkhälso- och konsumentorganisationer.

FALLSTUDIE: AMITROLE

Beslut om förbud av bekämpningsmedlet amitrole togs den 14-15 april 2016 av sektionen Phytopharmaceuticals inom Ständiga kommittén för växter, djur, livsmedel och foder. Men amitroles vara eller inte vara på EU:s inre marknad har en lång historia. Sverige fick känna av EU:s kommittologi i form av ”ständiga växtskyddskommittén” redan i slutet av 1990-talet när landets regler för farliga bekämpningsmedel skulle anpassas till den Europeiska unionens.

Sverige förband sig juridiskt vid anslutningen att ensidigt anta de EU-lagar som gällde efter en tioårig övergångsperiod – oavsett hur de sistnämndas lagar då skulle se ut. Att kommissionens prövning kunde sluta med att Sverige skulle tvingas tillåta kemiska ämnen som var förbjudna vid EU-inträdet var något som befarades från svenskt håll redan under 1997. Under en tioårsperiod skulle kommissionens växtskyddskommitté avgöra vilka ämnen som skulle godkännas.

I slutet av 1996 låg antalet tillåtna gifter mot insekter, svampar och ogräs på 300 i Sverige och hela 800 på EU:s inre marknad. Opinionen i Sverige upprördes när amitrole åter godkändes. Ämnet hade ju förbjudits i Sverige redan på 1970-talet efter misstankar om att det orsakar cancer.

I samband med en översyn och nya beslut om pesticider 2009 skulle amitrole förbjudas på EU-nivå och därmed åter i Sverige. Men beslutet kom först 2016. Amitrole - ett cancerframkallande gift - var alltså tillåtet på ”extratid” i över 15 år i Sverige på grund av EU:s långsamma beslutsprocess och politiska ovilja till att ta tag i frågan.

Sverige företräddes i EU-kommissionens ständiga växtskyddskommitté av Kemikalieinspektionen. De var medvetna om den politiska majoritetsviljan i Sverige att försöka hålla tidigare förbjudna gifter borta från den svenska marknaden. Men vilket politiskt ansvar hade företrädarna från de andra medlemsländerna, och vilken uppbackning hade de från politiskt ansvarigt håll i respektive land?

FALLSTUDIE: GMO-MAJS

Det är intressant att studera vad som hände i ett tidigt exempel på ett mycket viktigt och principiellt avgörande tjänstemannabeslut. Detta ärende handlar om EU-kommissionens beslut av den 13 oktober 2004, att genetiskt modifierad majs skulle tillåtas inom EU. Detta trots att det inte fanns kvalificerad majoritet för detta bland medlemsländerna. EU-parlamentet hade inget att säga till om genetiskt modifierade organismer (GMO) i ärendet. Kritiker sade att kommittologin hade tillåtit EU-kommissionen att lyfta moratoriet på GMO bakvägen. Sedan dess har GMO gått som en röd tråd genom kommittologiarbetet där medlemsländerna tvekat och varit oeniga, medan EU-kommissionen har fortsatt med att godkänna olika GMO-produkter.

Den 30 april 2004 överlämnades ett utkast till kommissionsbeslut om att godkänna livsmedel och livsmedelsingredienser från den genetiskt modifierade ”majslinjen” NK603 till Ständiga kommittén för livsmedelskedjan och djurhälsa. Resultatet för omröstningen blev följande;

50 röster för: (Belgien, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Finland, Sverige, Storbritannien)

19 röster mot: (Danmark, Grekland, Luxemburg, Österrike, Portugal)

18 röster nedlagda: (Tyskland, Spanien)

Kommittén kunde därmed inte avge något yttrande med kvalificerad majoritet om EU-kommissionens utkast till beslut. Kommissionen skulle därför[11] utan dröjsmål föreslå ministerrådet vilka åtgärder som skulle vidtas, och rådet skulle inom tre månader fatta beslut med kvalificerad majoritet, samt informera EU-parlamentet. Källorna ger lite olika uppgifter på vad som hände därefter. På jordbruksministrarnas rådsmöte 19 juli 2004 fanns det inte någon kvalificerad majoritet för att fatta ett beslut. Inget medlemsland hade ändrat position sedan den ständiga kommitténs möte 30 april. Någon officiell omröstning hölls inte på rådsmötet och därför togs inget beslut om NK603 för användning i livsmedel. Frågan gick därmed tillbaka till EU-kommissionen. De beslutade 13 oktober att godkänna denna GMO-majs för användning i livsmedel från och med 26 oktober 2004.[12]

Jordbruksministrarna från respektive land är indirekt valda, men de har ett politiskt mandat från respektive medlemslands parlament. Frågan är vilket politiskt mandat EU-kommissionen hade att fatta beslut när jordbruksministrarna fann att de inte hade tillräcklig politisk uppbackning i medlemsländerna? Att EU-kommissionen tog detta beslut när EU:s ministerråd inte kunde enas är häpnadsväckande och oroande. Var lagstiftarna medvetna om att kommissionen skulle fatta sådana här politiska beslut när kommittologireglerna beslutades?[13][14]

FALLSTUDIE: GLYFOSAT

Glyfosat och dess isopropylaminsalt är aktiva substanser i många bekämpningsmedel. Monsantos patent på glyfosat gick ut år 2000 och numera finns ämnet i ett flertal bekämpningsmedel. Volymmässigt är det den vanligaste herbiciden och används främst mot gräs och andra blomväxter. Detta ärende har varit en lång följetong och meningarna går isär om huruvida glyfosat är cancerframkallande eller inte. Ett stort ansvar vilar på beslutsfattarna om ämnet ska vara tillåtet att användas eller inte.

International Agency for Research on Cancer (lyder under WHO) publicerade i juli 2015 en rapport vars slutsats var att glyfosat troligen är cancerframkallande. Men i en rapport från ett gemensamt möte i maj 2016 mellan FN-organen WHO och FAO (FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation) drogs däremot slutsatsen att glyfosat inte är cancerframkallande för människor via kosten.

Frågan har orsakat stark debatt. I ett offentligt brev till EU-kommissionen uttalade nästan 100 forskare att: ”... det är rimligt att dra slutsatsen att glyfosatformuleringar också bör betraktas som sannolika humana carcinogener”.[15] Även den svenska kemikalieinspektionen gjorde en bedömning hösten 2015 och ansåg då att det finns en misstänkt koppling till cancer. Därmed gick Sverige som ensamt land mot EU:s preliminära bedömning. ”Utifrån det underlag som fanns då så var vår bedömning att det kan vara cancerframkallande”, sade Katarina Lundberg, enhetschef för ämnesutvärdering på svenska Kemikalieinspektionen.[16]

I Sveriges riksdag debatterades glyfosat 28 juni 2016. Den svenska regeringen stödde den tillfälliga förlängningen med två år. Det motiverades med att ge Europeiska kemikaliemyndigheten (ECHA) möjlighet att komma med en rapport.[17] Men den svenska riksdagen kunde bara debattera frågan då beslutet låg i EU-kommissionens händer.

I avvaktan på ECHA:s arbete förlängde EU-kommissionen i juni 2016 godkännandeperioden, som längst till och med 31 december 2017. EU-kommissionen beslutade också om ändring av villkoren för godkännandet. Ett av de nya villkoren innebär att tillsatsämnet POEA (talgamin) inte får finnas i växtskyddsmedel med glyfosat som verksamt ämne.[18]

15 mars 2017 presenterade ECHA:s riskbedömningskommitté sitt yttrande. Det rekommenderar samma klassificering av glyfosat som tidigare, dvs. som ett ämne som orsakar allvarliga ögonskador och är giftigt för vattenlevande organismer med långtidseffekter. Samtidigt skriver kommittén att det saknas tillräckligt vetenskapligt underlag för att klassificera glyfosat som cancerframkallande.

I EU-parlamentet har tillståndsförfarandet också debatterats, bland annat under 2017 där parlamentets majoritet begärde att glyfosat skulle fasas ut under fem år. Men det ska understrykas att EU-parlamentet bara debatterar frågan om bekämpningsmedlets vara eller inte vara då de inte äger frågan.

Under hösten 2017 närmade sig datumet då EU måste besluta om glyfosat skulle stoppas eller få ytterligare dispens. Kommissionen föreslog nu att ämnet skulle få användas under ytterligare en tioårsperiod. Frågan lämnades för beslut till kommitologin, i detta fall EU:s kommitté för växter, djur, livsmedel och foder. I svenska medier kunde man ena dagen läsa att det är kommissionen som beslutar, nästa dag att det är ministerrådet. I själva verket låg frågan i denna kommitté.

Nu började ett spel där några länder, bl. a Frankrike, uttalade att de ville använda försiktighetsprincipen och avveckla glyfosat, andra länder ville att ämnet skulle få fortsatt tillstånd medan ytterligare andra inte hade någon offentlig åsikt. Sverige sade att de ville stötta kommissionens förslag men avvakta de fortsatta diskussionerna innan man bestämde sig hur man skulle rösta.

Under oktober och november 2017 hölls två möten i kommittén, men ingen av gångerna kunde en kvalificerad majoritet uppnås, trots att kommissionen vid det andra mötet halverade tillståndsperioden från tio till fem år. Media spekulerade om att Sverige röstade ja vid första mötet och nej vid det andra, men det var tydligen ingen formell omröstning utan bara rundor där länderna sa sin åsikt. Tyskland talade varken för eller emot enligt massmedia.[19]

I slutet av november närmade sig snabbt datumet då tillståndet för glyfosat skulle gå ut. Därför gick frågan till appellationskommittén. Med knapp majoritet beslutade de 27 november att följa kommissionens förslag och godkänna glyfosat för ytterligare fem år. Avgörande var att Tysklands företrädare nu röstade ja. Men ändå fortsatte spelet om vem som var ansvarig. Förbundskansler Angela Merkel ursäkta sig i en intervju strax efter beslutet med att företrädarens ställningstagande inte var förankrat i regeringen.[20]

Experter har olika åsikter om glyfosats risker för människan. Kokar man ner frågan så blir den politisk – finns den politiska viljan att använda försiktighetsprincipen[21] eller inte? De som fattar beslut om att tillåta eller förbjuda det måste stå som politiskt ansvariga för beslutet.

FALLSTUDIE: NEONICOTINOIDER

Under det senaste årtiondet har flera larmrapporter kommit om hot mot bin. Många bikolonier har kollapsat, och om problemet växer kan det få oöverstigliga konsekvenser för matproduktionen i världen, då bina är naturliga pollinerare. Ett av flera hot mot bin är bekämpningsmedel med neonicotinoider. Bin som utsätts för neonicotinoider får svårare att flyga, att navigera, och lär sig långsammare. Men är riskerna stora nog för att förbjuda ämnet? Vilka är lämpliga att avgöra det? Miljökonsekvenser, faran för matproduktionen och även biodlingens framtid är ytterst viktiga aspekter när det gäller neonicotinoiders effekter på bin.

Ärendet sträcker sig flera år tillbaka i tiden. Våren 2012 publicerades ny vetenskaplig fakta om de hälsofarliga effekterna av neonicotinoid på bin. EU-kommissionen bad då European Food Safety Authority (EFSA)[22] om vetenskapligt och tekniskt bistånd för att bedöma denna nya information samt att granska riskbedömningen av neonicotinoid er vad gäller deras inverkan på just bin. I januari 2013 publicerade EFSA en studie[23] som uttalade att neonicotinoider innebär en oacceptabelt hög risk för bin. Dessutom har den industrisponsrade forskningen som EFSA litat på varit bristfällig och innehållit datafel som inte tidigare beaktats.

Slutsatserna från EFSA granskades av EU:s medlemsländer och EU-kommissionen i kommittén för näringskedjan och djurhälsa. Arbetet avslutades den 15 mars 2013 genom ett tillägg till granskningsrapporterna för de tre neonicotinoiderna Clothianidin, Thiamethoxam och Imidacloprid[24]. Kommitténs mötesprotokoll finns på EU-kommissionens hemsida[25]. Omröstningen som genomfördes gav 173 röster för ett förbud, 93 röster mot, 79 röster nedlagda. En kvalificerad majoritet krävdes, vilket innebar att då måste 255 röstande och 14 medlemsländer rösta ja. Kommitténs beslut blev alltså ”ingen åsikt”. Vilket land som röstade för respektive mot eller lade ner sina röster framgår inte av protokollet.

Ärendet gick vidare till appellationskommittén. De sammanträdde den 29 april 2013, och om detta möte kan man bland annat läsa i ett par brittiska tidningar. Det är annars ovanligt att media uppmärksammar sådana här möten, men frågan var politiskt intressant för allmänheten.

En rapport från mötet[26] avslöjar att kommittén inte kunde avge en åsikt då det inte heller här nåddes en tillräcklig majoritet – 187 röster för ett förbud, 125 röster mot och 33 nedlagda röster. Vilka länder som röstade hur framgår inte. Även om appellationskommittén inte kunde fatta ett beslut såg miljövännerna mötet som en seger då det slutgiltiga beslutet nu låg hos kommissionen. De sistnämnda införde ett tillfälligt förbud.[27] Därmed kunde användningen av tre neonicotinoider (Clothianidin, Imidakloprid och Tiametoxam) begränsas för fröbehandling, applicering på marken (granulat), bladbehandling på växter, och spannmål som är attraktiva för bin.

I EU-parlamentet har neonicotinoider behandlats 2013 och 2016. När betänkandet om skydd av folkhälsan mot endokrinstörande ämnen[28] antogs i mars 2013 röstade så gott som alla partigrupper mot ämnet. Ärendet rullar vidare och debatten fortsätter – Det var bara ett begränsat moratorium som sattes 2013, och som sedan förlängdes.

Neonicotinoider är ett ärende där det genom åren har varit icke-folkvalda tjänstemän som fattat beslut. Besluten har fattats i en komplicerad struktur och inte av folkvalda politiker som kan ställas till ansvar i val. I skrivande stund (september 2017) granskar EU-kommissionen restriktionerna utifrån “relevant vetenskaplig och teknisk utveckling”.[29]

FALLSTUDIE: AVGASUTSLÄPP

Ett mycket talande exempel över hur viktiga beslut i miljöfrågor fattas på tjänstemannanivå gäller utsläppsgränserna för nya dieseldrivna bilar. I september 2015 bröt ”dieselgate” ut – tyska Volkswagen hade gjort utsläppstest i laboratoriemiljö, och inte i den verkliga världen. Testerna i gatumiljö visade att utsläppen var avsevärt mycket högre än tidigare konstaterat.[30]

Precis efter det att utsläppsskandalen bröt ut samlades Motorfordonskommittén (TCMV, ansvariga för utsläppsregleringen) för att anta den huvudsakliga regleringen för utsläpp av kväveoxider genom RDE-tests (Real-world Driving Emissions). På detta möte vattnade medlemsländernas experter ur den existerande ”Euro 6”-regleringen genom kommittologins bakdörr. Experterna röstade för att ge bilindustrin 210 procents flexibilitet över Euro 6-gränserna de första två åren efter introduktionen 2019, och ytterligare 50 procent därefter med start 2021. Detta ändrade de ursprungliga utsläppstandarderna som man hade kommit överens om i medbeslutandeprocessen mellan EU-institutionerna bara några år tidigare. Kritiker anser att den icke-transparenta kommittologiproceduren utnyttjades för att försvaga standarderna och ge fördelar till bilindustrin i de olika medlemsländerna.[31]

Exakt vilka tjänstemän som var med på mötet framgår inte av mötesprotokollet, men de olika ländernas positioner om utsläppsstandarder finns noterade. Några medlemsländer (Italien, Sverige, Spanien, Tjeckien, Ungern och Rumänien) ville skjuta upp omröstningen till nästa TCMV-möte. Storbritannien ville ha en ännu längre fördröjning. Positionerna finns alltså återgivna i protokollet, men själva omröstningen beskrivs ytterst knapphändigt; exakt hur länderna röstade i de två omröstningarna finns inte angivet. Detta trots att det var ett mycket viktigt, kontroversiellt samt högaktuellt beslut som togs i oktober 2015.

Nivån på tillåtna utsläppsstandarder berör människoliv. En studie från International Institute for Applied System Analysis (IIASA) och Norges Meteorologiska Institut från september 2017 uppskattade att ungefär 10 000 för tidiga dödsfall i EU28, Norge och Schweiz årligen kan hänföras till NOx-utsläpp från dieselbilar, skåpbilar och lätta nyttofordon. Omkring hälften av dessa fall beror på att NOx-utsläppen är mycket högre än gränsvärdena vid körning i verkligheten. Om dieselbilar släppte ut NOx i samma omfattning som bensindrivna bilar kunde omkring 7 500 för tidiga dödsfall undvikas årligen, enligt studien.[32]

Hade alltså EU:s utsläppsgränser för fordon förverkligats vid körning i verklighetens värld kunde dessa för tidiga dödsfall ha undvikits och med än strängare regler kan alltså ännu fler liv räddas. Det ligger onekligen ett stort ansvar i att vara med och besluta om dessa utsläppsgränser.

Fordonsindustrin har en stark ställning i kommittologinpå grund av goda ekonomiska resurser och en stark lobbyverksamhet. Men delvis beror också deras tyngd på en stark politisk uppbackning från medlemsländer där bilindustrin sysselsätter många. Till exempel uttalade Ferdinand Dudenhöffer, en av Tysklands bilexperter samt professor vid universitetet Duisburg-Essen, i juli 2017 angående Dieselgate: ”Svågerpolitiken inom bilindustrin och regeringen för att skydda tyska arbetstillfällen har skapat den här situationen”.[33]

Ett annat exempel på fordonsindustrins makt är arbetet med The Industrial Emissions Directive (direktivet om industriutsläpp) under 2015.[34] Greenpeace påvisar i en rapport hur Europas största förorenare blev tillsynsmyndighet åt sig själva. Den tekniska arbetsgrupp som arbetade med förberedandet av direktivförslaget bestod av 352 medlemmar. Av dem var 183 antingen anställda av de företag som var föremål för den framtida regleringen eller anställda av lobbygrupper som representerade dessa företag.[35] Det ska tilläggas att arbetsgruppen arbetade i stadiet före kommittologin, även om de förslag som blir avvisade i denna grupp sannolikt inte kommer tillbaka i EU-kommissionens slutliga förslag till direktiv.

KOMMISSIONEN RYTER TILL

I sitt tal i EU-parlamentet i september 2016 sade EU-kommissionens ordförande Juncker: ”Det är inte rätt att när EU-länderna inte kan besluta mellan sig själva om de ska eller inte ska förbjuda användningen av glyfosat i herbicider tvingas kommissionen av EU-parlamentet och rådet att fatta ett beslut. Så vi vill ändra dessa regler.” Uppenbarligen har Juncker tröttnat på att kommissionen kritiseras för kontroversiella beslut de måste ta när medlemsländerna inte klarar av att, alternativt inte vill, fatta beslut i ärenden som glyfosat och GMO.

Den 14 februari 2017 föreslog EU-kommissionen fyra åtgärder för att öka transparensen angående ländernas ståndpunkter, möjliggöra bättre politisk vägledning samt säkerställa ökat ansvar för beslutsprocessen;

1. Ändra röstreglerna i det sista steget i kommittéförfarandet (appellationskommittén alternativt överklagandeutskottet), så att endast röster för eller mot en handling beaktas. Det kommer förhoppningsvis att minska antalet nedlagda röster, och antalet situationer där kommittén inte kan ta ställning. När kommittén inte kan ta ställning är EU-kommissionen i nuläget skyldig att agera, även om de inte har fått ett tydligt mandat från medlemsländerna.
2. Involvera de nationella ministrarna genom att EU-kommissionen kan begära att mötet i appellationskommittén sker på ministernivå om nationella experter inte tar ställning. Med detta hoppas EU-kommissionen att känsliga beslut diskuteras på lämplig politisk nivå.
3. Ökad öppenhet angående omröstningsresultaten på appellationskommitténs möten genom att det offentliggörs hur medlemsländernas företrädare röstat.
4. Politisk ”input” ska säkerställas genom att göra det möjligt för EU-kommissionen att hänskjuta ärendet till ministerrådet för ett yttrande om appellationskommittén inte kan ta ställning.

Det finns frågetecken om transparens verkligen är vad EU-kommissionen vill. Ett utkast från EU-kommissionen ska ha använt formuleringen ”mer transparens … i relation till positionerna medlemsstaternas representanter intar i appellations-kommittén”. Det betyder att de positioner medlemsstaternas representanter intar i det första stadiet i kommittologins arbetsgrupper inte omfattas av ökad transparens. Appellationskommittén används ju bara, som i fallet med neonicotinoider, när den första rundan av en omröstning inte når kvalificerad majoritet för eller mot ett kommissionsförslag.

Även i fortsättningen skulle det i de flesta fall vara så att förslag inte publiceras, omröstningar hålls i slutenhet och ingen information offentliggörs om vem som röstade hur.

Enligt EU-kommissionen har det blivit för mycket av att “slänga över heta potatisar” från ministerrådets sida till de förstnämnda. Rådet klarar alltså enligt EU-kommissionen inte av att ta sitt ansvar att fatta beslut som kan vara politiskt kontroversiella.

Tysklands jordbruksminister Christian Schmidt avgjorde frågan om glyfosat I EU:s kommittologi. Angela Merkel säger att beslutet inte var förankrat i regeringen.

ORO FÖR FOLKLIGA OPINIONER

Kommissionen talar om mer transparens och demokrati. Men folkrörelser varnar för att reformerna tvärtom beror på att kommissionen är frustrerad över att GMO och pesticidärenden har fått för stor uppmärksamhet. Det vill säga de har blivit föremål för en politisk offentlig debatt med mycket kritik och motstånd mot miljögifter. Det har gjort att många ärenden fastnat i beslutsprocessen.

De nationella regeringarna har fruktat opinioner i sina respektive hemländer om de röstat ja till användningen av något ämne som visar sig vara cancerogent eller dylikt. Intresset och kunskaperna från miljöorganisationer, medborgare, media och bloggvärlden för vad som händer inom kommittologin har ökat. Flera nyckelfrågor har mött ett kritiskt granskande och hamnat i medias strålkastarljus. Det har resulterat i att det tidigare väloljade teknokratmaskineriet har fått grus i systemet. När inget beslut kan tas i kommittologin går ärendet tillbaka till kommissionen, vilka oftast väljer att godkänna, och därmed tar på sig kritiken från miljöopinionen.

EU-kommissionen kritiseras för att reformerna egentligen syftar till att skynda på marknadsgodkännanden och sätta effektivitet före demokrati.[36] Förslaget att inte räkna de nedlagda rösterna är en del i denna effektiviseringsprocess. Ett effektivt EU grundas på EU:s ”gemenskapsmetod” med överstatliga beslut där en minoritet av medlemsländer kan röstas ned och tvingas följa beslut de har varit emot.

Folkrörelserna menar att reformen av EU:s kommittologi måste vara grundad i vad som behöver göras för att få till demokratiskt inflytande, och inte i EU-kommissionens vilja att undvika att få skulden för kontroversiella beslut som fattas inom EU-systemet.

Betydande näringslivslobbyister är däremot nöjda med dagens kommittologi. I februari 2017 gjorde 18 branschorganisationer[37] ett uttalande med rubriken "The EU must not change the comitology system to the detriment of innovation and the single market".[38] I uttalandet uppmanar de kommissionen ”att behålla vetenskapsbaserat beslutsfattande som en grundläggande aspekt av de områden som styrs av kommittéförfarandet” samt ”att överväga vilken inverkan av att röra sig bort från ett på vetenskap baserat system skulle ha på forskning, innovation och investeringar i Europa”.[39]

Företagslobbyisterna är nöjda med det nuvarande systemet, och är oroade för att EU-kommissionens förslag kommer att göra godkännandeprocessen mer oförutsägbar. Det är möjligt att företagslobbyister gärna skulle se ett ännu mindre inslag av medborgarinflytande i dessa frågor, och istället förorda att låta kommittéer som EFSA fatta fler beslut.

Miljöorganisationer lyfter i sitt motförslag[40] att beslutsfattandet ska bygga på försiktighetsprincipen: "Enligt gällande regler kan kommissionen godkänna bekämpningsmedel, biocider, genetiskt modifierade organismer och andra reglerade livsmedel och jordbruksprodukter utan stöd av en kvalificerad majoritet av EU:s medlemsstater och har ofta också gjort på det sättet." Denna situation anser miljöorganisationerna vara ohållbar. De anser att det äventyrar EU:s demokratiska trovärdighet, och undergräver skyddet för folkhälsan och miljön.

Industrin argumenterar för att en bedömning av EFSA är en tillräcklig grund för beslut på EU-nivå inom hälsofrågor och konsumentskydd. Men, ansvariga beslutsfattare behöver bedöma flera aspekter som går längre än säkerhet när det gäller en enskild produkt. Vem tjänar på denna produkts tillåtande? Vem eller vilka skadas av möjliga negativa effekter? Kommer de utlovade fördelarna med produkten att förverkligas? Är produkten skadlig på något sätt på längre sikt, till exempel ogräs som blir resistent mot ogräsgift, eller blir skadedjur resistenta mot ett eventuellt toxin som produceras av en genetiskt modifierad gröda? Finns det bättre alternativ som kan uppnå ett likvärdigt mål? Finns det kumulativa effekter? Det är många överväganden som inte bara är vetenskapliga utan också politiska.

EU:s lagstiftningsarbete kräver att EU-kommissionen och medlemsländerna tar hänsyn till riskbedömningen samt andra relevanta faktorer i det aktuella ärendet man behandlar, tillsammans med försiktighetsprincipen. Livsmedelsindustrin gör stora vinster, vilket förstås är verksamhetens mål, men som även kan ske på bekostnad av folkhälsan och miljön. Det är i detta sammanhang som politiken kommer in. Ekologiska och organiska varors villkor på marknaden är till exempel en fråga politiker kan styra och påverka.

Försiktighetsprincipen skulle kunna tolkas tydligare så att EU endast ska tillåta användningen av produkter och livsmedelsberedningsprocesser när det är säkerställt att dessa inte skadar människor eller miljö. Ett sätt att tillämpa detta vore att se till att ett godkännande av en produkt eller process som omfattas av EU:s allmänna livsmedelslagstiftning alltid ska ha stöd av en kvalificerad majoritet av EU-länderna.[41]

ANDRA DOLDA MAKTCENTRA

Det är inte bara EU:s kommittologi som är oklar vad gäller den beslutsfattande makten, och vem som är ansvarig för vad. Andra oklara beslutsstrukturer är bl.a. följande:

- EU-kommissionens rådgivande expertgrupper är i hög grad med om att sätta den politiska dagordningen. Bland dem finns till exempel ”högnivågrupper” som den om framtida finansiering av EU som leddes av Mario Monti 2014-2016, och högnivågruppen för informationssystem och interoperabilitet som kom med sin slutrapport i maj 2017.
- Ministerrådet har många olika arbetsgrupper och deras beslutsunderlag är inte offentliga.
- Trilogerna är ett nytt maktcentrum i EU-systemet. Efter att EU-parlamentet och ministerrådet har enats om sina respektive ståndpunkter i ett lagförslag som lagts av EU-kommissionen, träffas representanter från de tre EU-institutionerna i så kallade triloger. Det är informella förhandlingar, för att kunna prata sig samman i frågan. Trilogerna finns inte omnämnda i EU-fördraget, och har kritiserats för att vara allt för slutna. EU-ombudsmannen Emily O’Reilly har klagat på att det inte förs protokoll på dessa möten. Det är inte heller tydligt när mötena äger rum eller hur beslutsprocessen går till.

Allt detta — expertgrupperna, rådets arbetsgrupper, trilogerna och kommittologin – handlar om en och samma sak, nämligen svårigheten att identifiera beslutsfattarna och därmed möjligheten att ställa dem till ansvar.

SLUTSATSER

Kommittologin i EU är en ansiktslös beslutsmaskin där viktiga beslut fattas i det fördolda i en för allmänheten mycket oklar beslutsstruktur. Transparens och utkrävandet av politiskt ansvar för fattade beslut fungerar inte - därmed är det en fundamental brist i ett samhälle som ska styras genom demokratisk representativitet. Denna beslutsstruktur måste förändras snarast.

Exemplen som återges i denna skrift handlar inte om att "rätt" eller "fel" beslut har fattats. Den principiella frågan i detta är om så viktiga beslut ska fattas inom tjänstemannakåren och inte av folkvalda politiker som står till svars inför sina väljare? Är det beslut av teknisk art som kan överlämnas till "experter", eller är det i hög grad politiska beslut? Exemplen som ges i denna skrift är av sådan miljöpolitisk tyngd att de borde ha fattats av förtroendevalda politiker.

I juli 2017 rapporterades om en undersökning som publicerats i den vetenskapliga tidskriften Human Reproduction Update. Den bygger på analys av 185 studier mellan 1973 och 2011, och visar att antalet spermier hos män i västvärlden har minskat med över 50 procent sedan 1970-talet. Orsaken är okänd, men en teori är att det beror på kemikalier i miljön. Hos män i Nordamerika, Australien, Nya Zeeland och Europa har antalet spermier per milliliter sjunkit, men bland män i Sydamerika, Asien och Afrika noterades ingen minskning i produktionen. Exakta vetenskapliga bevis eller inte, en politisk rörelse kan mycket väl driva frågan om en allmän begränsning av kemikalier i miljön, med en förhoppning om att det kan förbättra folkhälsan i Europa.

Politiska värderingar påverkar ofta det som anses vara vetenskap. I fråga om till exempel kärnkraft och euron har experter olika uppfattningar även om medborgare i olika EU-länder genom folkomröstningar har fattat de avgörande besluten om båda frågorna. En fråga som användningen av glyfosat är viktig för folkhälsan, och även i detta har experter olika uppfattningar om ämnets farlighet. Att folkomrösta om en fråga som glyfosat är knappast aktuellt. Däremot är det den folkvalda politikerförsamlingen som bör vara ansvarig för de beslut som tas.

Hundratals tjänstemannakommittéer med företrädare från medlemsländerna fattar i praktiken över ett tusen beslut per år. En del beslut som tagits kan ha varit inom ramar som har beslutats av folkvalda politiker, eller varit beslut för att nå de mål som beslutats av demokratiskt valda församlingar. En del frågor är utan tvivel politiskt kontroversiella och sådana beslut där ett politiskt ansvar måste vara klargjort inför medborgarna. Sist och slutligen ska det vara demokratiskt valda företrädare som fattar besluten eller beslutar att delegera till tjänstemän.

Rådande situation vad gäller kommittologin är inte heller EU-kommissionen nöjd med — de anser att medlemsländerna smiter undan sitt ansvar i beslutsfattandet. Däremot verkar inte EU-kommissionen se något problem med att de folkvaldas inflytande i beslutsprocessen är mycket vag. Det handlar inte bara om beslut som ska fattas, men också om uppföljning av fattade beslut. Misslyckanden har inga föräldrar, men för lyckosamma åtgärder tar många gärna på sig det politiska föräldraskapet. Men hur ska en klar beslutsstruktur utformas där det framgår vem som har fattat vilket beslut, var, och när? Hur ska politiskt ansvar utformas för de beslut som idag fattas inom EU:s kommittologi?

Principen i demokratiskt beslutsfattande måste vara att väljarna kan byta politisk linje genom att byta sina representanter i demokratiska val. En motsvarande struktur ska även råda inom EU:s kommittologiförfarande.

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

- Samtliga kommittéers möten ska utannonseras på EU-kommissionens hemsida komplett med agenda och samtliga handlingar som ska behandlas.
- Vilka som deltar från vilket land ska finnas noggrant angivet i mötesprotokollet.
- Omröstningarna ska vara öppna och det ska tydligt framgå i protokollet vilket land som röstade hur.
- Om inte någon formell omröstning äger rum ska medlemsländernas positioner i frågan anges detaljerat i mötesprotokollet.
- Livestreaming på nätet från kommittéer som diskuterar uppmärksammade ärenden som relaterar till miljövård och folkhälsa.
- Intressegrupper kan ges observatörsstatus på utannonserade möten.
- En fråga som egentligen är upp till varje medlemsland, men som bör vara tydlig är att varje lands regering på sin hemsida redovisar landets linje i olika frågor och omröstningar inom kommittologin.
- Det ska alltid finnas en politiskt ansvarig i vart och ett av medlemsländerna för de beslut som tas inom kommittologin. Lämpligast är att det är ministern på respektive ansvarigt departement i de enskilda frågorna som är den högste politiskt ansvarige.
- För alla beslut som tas, även i oavgjorda röstningar, ska det finnas någon som kan ställas till svars – och som tar ansvar.
- Försiktighetsprincipen bör tillämpas i beslut om kemikalier och gränsvärden. Det vill säga att röstningsreglerna i kommittéerna ska utformas så att en minoritet ska kunna skydda konsumenter och medborgare medan det alltid ska krävas kvalificerad majoritet för att godkänna sådana produkter.

REFERENSER

1. http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=en&type=IMPRESS&reference=20100406STO72095 (2017-07-24)
2. Answer on question P-004810/2017 (from MEP Max Andersson) given by President Juncker on behalf of the Commission (11.8.2017) Rapport från kommissionen om kommittéernas arbete under 2016 {SWD (2017) 337 final}; http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/docs/annual_report_2016_sv.pdf
3. Svar från EU-kommissionen 13 oktober 2017 till Natacha Cingotti om "Participants to 2 meetings of the working group on food contact materials of the toxicological safety section of the standing committee on plants, animals, food and feed", https://www.asktheeu.org/en/request/participants_to_2_meetings_of_th
4. Rules of procedure for the appeal committee (Regulation (EU) No 182/2011). Adopted by the appeal committee on 29 March 2011.
5. Rapport från EU-kommissionen om kommittéernas arbete under 2016 {SWD(2017) 337 final}: http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/docs/annual_report_2016_sv.pdf
6. European Commission - Press release: "Comitology: Commission proposes more transparency and accountability in procedures for implementing EU law", Strasbourg, 14 February 2017
7. På en fråga till EU-kommissionen via Ask the EU vilka dessa 17 ärenden var lämnade de i augusti 2017 ut en lista över 27 lagstiftningsakter. 15 akter som man refererade till i pressmeddelandet 14 februari 2017 hade varit uppe till omröstning i appellationskommittén utan resultat – "no opinion" - och sedan hade de antagits av EU-kommissionen under 2015 och 2016. Ytterligare två akter som nämndes i pressmeddelandet hade inte inkluderats i den lista EU-kommissionen skickade då dessa två akter hade antagits av EU-kommissionen under 2017. Sedan tillkom 12 akter på listan som hade varit uppe till omröstning i appellationskommittén före 2015 utan att en åsikt avgavs. Dessa 12 akter hade sedan istället antagits av EU-kommissionen 2015 eller 2016.
8. https://www.asktheeu.org/en/request/4557/response/14348/attach/html/5/GMO%20authorisations%20adopted%202015%202016%20FINAL.pdf.html
9. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07036337.2014.889128
10. https://www.theguardian.com/world/2014/may/08/lobbyists-european-parliament-brussels-corporate (2017-10-18)
11. I enlighet med artikel 13.4b i förordning (EG) nr 258/97 och i enlighet med artikel 5 i rådets beslut 1999/468EG, http://eur-lex.europa.eu/legal-contents/SV/TXT/?uri=celex:A52004PC0439
12. http://www.i-sis.org.uk/ESRG.php?printing=yes
13. 1999/468/EG: Rådets beslut av den 28 juni 1999 om de förfaranden som ska tillämpas vid utövandet av kommissionens genomförandebefogenheter.
14. I artikel 5.6 tredje stycket står det "Om rådet vid utgången av denna period varken har fattat något beslut om den föreslagna genomförandeakten eller uttalat sig mot förslaget till genomförandeåtgärder ska kommissionen själv anta den föreslagna genomförandeakten".

15. Brevet finns här: http://www.zeit.de/wissen/umwelt/2015-11/glyphosat-offener-brief.pdf (2017-07-27)

16. SVT Nyheter ”Populärt ogräsmedel kan förbjudas” (2016-03-25)

17. https://www.riksdagen.se/sv/dokumentlagar/dokument/interpellationsdebatt/bekampningsmedlet-glyfosat_H310712 (2017-07-27)

18. Mer läsning om Glyfosat finns här: http://www.kemi.se/hitta-direkt/bekampningsmedel/vaxtskyddsmedel/verksamma-amnen-ivaxtskyddsmedel/vaxtskyddsmedel-som-innehaller-glyfosat (2017-07-27) https://echa.europa.eu/sv/-/echa-s-opinion-on-classification-of-glyphosate-published (2017-07-27) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-2012_en.htm (2017-07-27) https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/eu-agrees-ban-on-glyphosate-coformulant/ (2017-07-27)

19. https://www.vk.se/2127072/skog-satsar-pa-kortare-frist-for-glyfosat-2

20. https://www.sydsvenskan.se/2017-11-28/merkel-bannar-minister-for-glyfosat-ja

21. Försiktighetsprincipen för risk management säger att när osäkerhet råder om huruvida exempelvis en ny teknik, eller en politisk åtgärd kan skada allmänheten eller miljön, och vetenskaplig konsensus saknas om tekniken eller åtgärden är farlig, ska tekniken eller åtgärden betraktas som farlig.

22. I enlighet med artikel 21.2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden

23. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2013.3066/abstract (2017-07-24)

24. http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:139:0012:0026:EN:PDF (2017-07-24)

25. https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/plant/docs/sc_phytopharmaceuticals_sum_1415052013_en.pdf (2017-07-24)

26. https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/app-comm_phyto_20130429_sum.pdf (2017-07-25)

27. The Guardian 29 april 2013 “Bee-harming pesticides banned in Europe” https://www.theguardian.com/environment/2013/apr/29/bee-harming-pesticides-banned-europe (2017-07-25)

28. http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0027+0+DOC+XML+V0//SV (2017-07-25)

29. House of Commons Briefing Paper Number 06656, 20 July 2017 “Bees and neonicotinoids”. Gabrielle Garton Grimwood & Emma Downing; http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06656 (2017-07-25) Följ utvecklingen på: https://www.ceh.ac.uk/impacts-neonicotinoids-honeybees/frequently-asked-questions (2017-10-18)

30. https://en.wikipedia.org/wiki/Volkswagen_emissions_scandal (2017-09-19)

31. Transport & Environment,”Shining a light on decision-making. The path towards a more transparent and accountable comitology system”. May 2017. s.4.

32. Researchers hos IIASA och Norges Meteorologiska Institut: “5,000 deaths annually from dieselgate in Europe” http://www.iiasa.ac.at/web/home/about/news/170918-diesel-nox.html (2017-10-18)

33. Citat från Ferdinand Dudenhöffer: http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6743413 (2017-07-24)

34. https://www.forbes.com/sites/bertelschmitt/2017/07/22/dieselgate-product-of-vast-vw-bmw-daimler-car-cartel-conspiracy-fresh-report-says/ (2017-07-24)

35. Greenpeace,”Smoke & Mirror. How Europe ´s biggest polluters became their own regulators”. Utgiven april 2015, sidorna 28-31; http://www.greenpeace.org/eu-unit/Global/eu-unit/reportsbriefings/2015/Smoke%20and%20Mirror%20final%20report.pdf (2017-09-20) Arthur Neslen & Rob Evans, ”Industry lobbyists weakened Europe's air pollution rules, say Greenpeace”, The Guardian (2015-03-05)**;** https://www.theguardian.com/environment/2015/mar/05/industry-lobbyists-weakened-europes-air-pollution-rules-say-greenpeace (2017-09-20)

36. https://danielgueguen.blogactiv.eu/2017/02/15/comitology-reform-doing-undoing-and-redoing-is-still-hard-work/ (2017-12-04)

37. De 18 näringslivsorganisationerna som skrev under uttalandet var:
AESGP - The Association of the European Self–Medication Industry
AMFEP - The Association of Manufacturers and Formulators of Enzyme Products AVEC - European poultry meat business.
CELCAA - European Liaison Committee for Agricultural and Agri-Food Trade
COCERAL - European association representing the trade in cereals, rice, feedstuffs, oilseeds, olive oil, oils and fats and agrosupply
COPA-COGECA - Farmers and their cooperatives in the EU
ECPA - European Crop Protection Association
EDE - Energy Drinks Europe
EFFA - European Flavour Association
ENFEMA - European Manufacturers of Feed Minerals Association
ESA - European Seed Association
EuropaBio - European Association for Bio-industries
EUVEPRO - European Vegetable Protein Association
FEDIOL - EU vegetable oil and proteinmeal industry association
FEFAC - European Feed Manufacturers' Federation
FEFANA - EU Association of Specialty Feed Ingredients and their Mixtures
IFAH-Europe - International Federation of Animal Health - Europe
UECBV - European Livestock and Meat Trades Union

38. http://www.ifaheurope.org/ifah-media/publications/329-comitology-statement.html (2017-07-27)

39. http://www.greenpeace.org/eu-unit/en/News/2017/Improved-EU-decision-making-in-the-area-of-health-and-consumer-protection/ (2017-07-27)

40. http://www.greenpeace.org/eu-unit/Global/eu-unit/banners/2017/20170213_Open_Letter_Comitology.pdf (2017-07-27)

41. Endast om minst 55 % av de medlemsstater som representerar minst 65 % av EU:s befolkning är övertygade om att en produkt eller process inte utgör några oacceptabla risker och inte undergräver någon av EU: s övergripande politiska mål – då skulle EU-kommissionen kunna godkänna det. Denna regel gäller redan EU-beslut om "slutgiltiga multilaterala skyddsåtgärder".